

Nordmændenes Professor Higgins

Af Arne Juul

... Den korte Tid, jeg opholdt mig i London, følte jeg mig så besynderlig ensom, skjønt Sproget ingen Vanskelighed gjorde, og Folkene i *Salisbury Hotel*, *Fleet Street*, vare yderst forekommende, samt de let kjendelige *policemen* altid rede med sine Oplysninger, naar man henvendte sig til dem. Men den engelske Høflighed er kold, den franske varm. ...¹

Det kan som bekendt gå gruelig galt, hvis man på en rejse i udlandet lander i en vanskelig situation og ikke mestrer sprogets finere nuancer. Et af resultaterne kan ofte være hastige generalisationer. Indledningscitateret kunne give anledning til den formodning, at forfatteren vist ikke var helt stiv i alle hjørner af det engelske, men det er der nu særdeles gode grunde til at antage, at han faktisk var – en sag jeg skal vende tilbage til.

Forfatteren var nordmanden Johan Fredrik Breda Storm (1836-1920). De opmærksomme læsere af *Uddannelseshistorie 1998* stiftede bekendtskab med ham i Jens Rahbek Rasmussens korte omtale² af Arthur O. Sandveds dybtgående og såre

Johan Fredrik Breda Storm (1836-1920). Ikke dateret (formentlig ca. 1895). Med venlig tilladelse fra Nationalbiblioteket, Oslo.

velskrevne *Fra »kremmersprog« til verdensspråk. Engelsk som universitetsfag i Norge 1850-1943.* (1998)

De citerede linjer er fra *De romanske Sprog og Folk* – en rejseindberetning Storm publicerede i 1871 som 35-årig. Han havde været så heldig at få tildelt midler til en halvandet års studierejse. Det var oprindelig meningen, at rejsen skulle gå til Tyskland og Italien, hvor han skulle studere de romanske sprog, men han ændrede sine planer. I stedet tog han til England og straks derfra til Frankrig, Italien og Spanien, idet et af hans mål var at perfektionere sig i disse landes sprog. Han var i forvejen overordentlig kyndig i engelsk og godt inde i fransk, italiensk og spansk. Hans 132 sider lange rejseberetning emmer af begejstring for romansk kultur. Nok ved han, at han taler godt fransk (»Jeg vovede endog at haabe, at jeg skulde lære at tale fuldendt Fransk«), men han skilter ikke med det over for læseren. Han bliver »revet ud af Illusionen« og »kunde heller ikke senere drive det videre, end at man i det Høieste i Begyndelsen ikke mærkede, at jeg var Udlænding«. For eksempel fortæller han om, hvordan han en af de sidste dage han var i Frankrig havde en samtale med en bonde i nærheden af Lyon. Da bonden til sidst havde fået at vide, hvor Storm kom fra, bemærkede han, at nok kunne Storms accent lyde fremmedartet, men i øvrigt talte han meget godt fransk (»Par son accent Monsieur pourrait bien être étranger; autrement vous parlez très-bien«). »Men,« tilføjer Storm ydmygt, »hvorledes kunde jeg ogsaa vente paa et halvt Aar at kunne gå for Franskmand?«³ Hvad færdigheden i spansk angår, må læseren slutte, at det ikke står ringe til hos ham. Det fremgår, at han ved ankomsten til Spanien ikke har vanskeligheder ved at klare sig sprogligt, han har »flittig Omgang med Indfødte«, er daglig gæst i forskellige hjem, føler sig vel modtaget og træffer bl.a. rektoren for Universitetet i Madrid »og havde med ham en længere interessant samtale.«⁴ Hovedindtrykket er, at her er der en entusiastisk og yderst velbevandret sprogmænd, der indlever sig intenst i dele af de fremmede landes kulturer, og som formår at give læseren et forholdsvis kort, livligt og stærkt personligt præget billede deraf. Men hvem var han egentlig?

Storm er ikke særlig velkendt blandt danske lærere i fremmedsprog. Spørger man f.eks. engelsklærere om deres arv på skandinavisk grund, nævner de gerne alene Otto Jespersen (1860-1943), der var professor i engelsk ved Københavns Universitet (1893-1925). Det samme indtryk af et sparsomt kendskab genfindes internationalt. A.P.R. Howatts i øvrigt omfattende bog om engelskundervisningens historie har således fyldige omtaler af Jespersen men strejfer kun Storm med et par linjer.⁵ Jespersen, der altid synes at have været ret bevidst om sin arv og at have arbejdet for at udbrede kendskabet hertil blandt sine studerende og andre fagfæller, ville givetvis have studset, havde han levet i dag. Storm var nemlig en betydelig inspirator for Jespersen. Dette var ikke noget som Jespersen først blev sig bevidst da han på sine gamle dage satte sig ned for at skrive sine memoirer. Det var tværtimod et forhold, som han var fuldt klar over lige fra starten. Nu er Sandveds bog kommet, og enhver kan læse den spændende beretning om Norges store navn i studiet af fremmede sprog og om engelskstudiets historie frem til november 1943, da tyskerne lukkede Universitetet i Oslo (tidligere Det Kgl. Frederiks Universitet), indtil da det eneste sted i Norge, hvor engelsk dyrkedes på universitetsplan. Ikke uventet vier Sandved betydelig plads til

beskrivelsen af Storm – Norges sprogmand *par excellence*, som med sit engagement i sprogpædagogiske spørgsmål skulle få betydelig indflydelse på sprogundervisningen derhjemme og viden om.

En parallel til hvad der nutildags møder mange midaldrende og ældre danskere, der føler at leve i en tid med stride krav om teknologisk omstilling, kan ses i Norge i midten af forrige århundrede. Som Sandved⁶ bemærker, må tiden – med stærk vækst i næringslivet og først og fremmest en betydelig ekspansion i udenrigshandelen – have været oplevet som »en ny tid«, en tid som stillede nye krav (jf. for Danmarks vedkommende Skovgaard-Petersen⁷), i særdeleshed krav om bedre kundskaber i fremmedsprog. Og, som han videre skriver, når »departementet i 1852 bad skolene overveie å ta inn engelsk som fag i den lærde skole, viser det at departementet har tanker om at denne nye tid stiller nye krav også til skolens innhold«. ⁸ Det var i et samfund under sådanne omstændigheder, med en læreruddannelse og skoleundervisning i fremmedsprog af kritisabel art, at Storm skulle komme til at virke som en fornyer. I denne artikel vil jeg fremdrage enkelte sider af Storm, som er af særlig interesse i en dansk faghistorisk sammenhæng når man undersøger ham som universitetslærer og sprogmand.

Storms lille bog *De romanske Sprog og Folk* var, som vi har set, i sin oprindelige form en indberetning om studierejsen, men – bemærker han i forordet – under udarbejdelsen »fik jeg Lyst til at udtale mig om Et og Andet, som jeg antog kunde have Interesse for et større Publikum«. Resultatet blev en lille perle af en kærlighedserklæring til den romanske verden. Med Storms ord sidst i bogen: »Jeg sætter Engelsk meget høit, men jeg sætter Fransk ... endnu høiere. ...«. ⁹

Hans interesse i fremmedsprog gik tilbage til hans tidligste ungdom. Han var præstesøn fra Lom, hvorfra familien flyttede til faderens følgende embeder i Rendalen (1838) og Lardal i Vestfold (1845). Moderen flyttede efter faderens død i 1850 med sine seks sønner til Kristiania, hvor Johan blev student med udmærkelse i 1855. Allerede i skoletiden, oplyser *Norsk Forfatter-Lexikon*, begyndte han at lægge sig efter engelsk og hebraisk »men studerede ellers, ved Siden af Sprog, efter Anden-examen¹⁰ (med Udmærkelse) i 1857 et Par Aar Naturvidenskaber, særlig Kemi, og var forøvrigt sterkt optagen af Undervisning¹¹ dels paa flere Skoler ..., dels privat.« I 1857, som 21-årig, rejste han et par måneder til Belgien for på egen regning at studere sprog og kultur. To år senere indledte han studiet af klassisk filologi og tog i 1864 filologisk embedseksamen med laud. Derefter finder vi ham som lærer ved forskellige skoler indtil han påbegynder sin lange studierejse (januar 1869), og efter hjemkomsten blev han lærer i engelsk ved Krigsskolen (1870-73). Allerede under opholdet i udlandet blev han imidlertid ansat som universitetsstipendiat »i levende Sprog«, et arbejde han tiltrådte i 1871, da han indledte med forelæsninger over italiensk sprog.

To år efter hjemkomsten ser vi Storm som nyudnævnt professor i romansk og engelsk filologi ved universitetet i Kristiania. Dette embede skulle han beklæde i niogtredive år til 1912, da han var midt i halvfjerdserne. Foruden sin fornemme indsats inden for anglistik, romanistik og fremmedsprogspædagogik præsterede han et banebrydende arbejde i norsk dialektologi, hvor han i en årrække takket være sti-

pendier kunne kaste sig over norsk bygdemål. Han blev medlem af Videnskabsselskabet i Kristiania (1872), af Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab (1893) og af en række andre videnskabsselskaber. Endvidere var han fra 1884 æresdoktor ved universitetet i Edinburgh. Et afslag – trods universitetets anbefaling – på en ansøgning han i 1877 sendte til Stortinget om midler til udarbejdelse af et større arbejde om norsk sprog, har formentlig været en traumatisk oplevelse for ham og kan have bidraget til den nærtagenhed hos ham som vi skal se nogle steder i den foreliggende artikel. Ansøgningen og omstændighederne omkring afslaget er behandlet med stor indlevelsessevne af C. J. Hambro i en velskrevet artikel fra 1937.¹²

Kilder til belysning af Storm

Medens en kortlægning af hovedtrækkene af fagmanden Storm er forholdsvis overkommelig ved en betragtning af hans produktion, er sagen, ikke uventet, vanskeligere når det drejer sig om mennesket. Selvbiografier kan som bekendt – omgået med betydelig varsomhed – være til megen nytte her, men modsat Jespersen efterlod Storm sig ingen sådan.

Imidlertid lå Storm i en omfattende brevveksling med udenlandske kolleger, heriblandt nogle han tillige havde kontakt med under sine besøg i udlandet og gennem de pågældendes besøg i Norge. Her har vi, som Sandved påpeger, et af flere indicier på at »på fagområdene anglistikk og romanistikk var Det Kgl. Frederiks Universitet i Kristiania i Storms tid så langt fra noe 'provinsuniversitet' at det tvertimot utgjorde et europeisk kraftsentrum innenfor denne delen av 'den nye filologi'«. ¹³

Som vi skal se, var der tidligt en ret nær forbindelse mellem Storm og Jespersen. Denne er afspejlet dels i brevene mellem de to, dels i Storms korrespondance med Vilhelm Thomsen (1842-1927), som var docent og senere professor i sammenlignende sprogvidenskab i København og en af de lærere Jespersen følte sig i størst gæld til.¹⁴ Storms forbindelse med Thomsen var af tidlig dato: allerede i Storms rejsebeskrivelse hører vi at i »Februar 1870 tog jeg Afsked med *la bella Firenze* og reiste i Følge med min Ven, den bekjendte danske Sprogforsker Vilh. Thomsen ... til Rom.«¹⁵ En yderligere interessant kilde er korrespondancen mellem Storm og Henry Sweet (1845-1912), en pioner i britisk sprogvidenskab og fremmedsprogsdagogik. Dele af brevvekslingerne er bevaret i Nationalbiblioteket i Oslo og i Det Kgl. Bibliotek i København.

Det Kgl. Biblioteks samling inkluderer en række breve fra Vilhelm Thomsen med et ledsagende brev fra Storms søn, advokat Aage Storm, der i 1921, kort efter faderens død, meddeler en række interessante forhold:

Herr professor dr. Vilh. Thomsen.

Ærede professor!

Da professoren har udtalt ønske om at faa tilbage Deres breve til min far, tillater jeg mig vedlagt at sende Dem et hefte med breve fra 1873-1890, som jeg har fundet i samlingerne. Hvor det er blitt av breve fra de senere aar, vet jeg ikke. Antagelig har de ligget i den personlige korrespondance, som er tilintetgjort. Men jeg skjønner av professorens brev til min mor, at det væsentlig var brevene fra den tidligere tid De ønsker – og det haaber jeg heftet indeholder.

Min fars samlinger gaar ellers til vort Universitetsbibliothek. Hans bibliothek er solgt til Bergens Museum for 5000 Kroner (ca. 6000 bind!). Vi foretrak dette frem for at bortauktionere bøkene enkeltvis. Rigtignok vilde vel prisen i sisstnævnte tilfælde blitt større, men nu er vi da viss paa, at bøkene forblir samlet og blir behandlet med pietet. Og det er selvsagt for os det vigtigste. Vi prøvet først at faa Universitetet til at overtage bibliotheket – til filologisk læseværelse m.v. – men det gik ikke. – Ved Bergens Museum er det meningen at dette bibliothek skal danne kjernen for et fremtidig større fagbibliothek – Museet aspirerer jo til at bli Universitet engang i tiden.

Min mor og jeg sender professoren vore hjerteligste hilsener. Fars hengivenhet og beundring for Dem snakker vi ofte om. Like til det sidste nævnte han Deres navn ofte – da lyste det i hans vakre øine. (Ifjor fik han sat ramme paa et stort og godt billede av professoren – fra et dansk blad – som han vilde ha paa væggen ved sin faste plass i sofaen – Her staar det naturligvis fremdeles). Han saa saa op til Dem! Min mor har ogsaa fremført sin bedste hilsen til fru Thomsen.

Deres ærbødige Aage Storm.¹⁶

Korrespondancen med Otto Jespersen og Vilhelm Thomsen

Medens der var tale om et langt venskab mellem Storm og Thomsen, gjaldt dette ikke forholdet mellem Storm og Jespersen. Selv om Storm skulle leve til 1920, er der ikke efter midten af halvfemserne længere tale om en egentlig korrespondance mellem de to. I 1890 havde Storm i en passage i et fagligt brev til Jespersen¹⁷ udtrykt sin misbilligelse af den tone han nu og da fandt i en af hans publikationer, og af Jespersens svar fremgår det, at han i det store og hele synes at have skrevet, hvad han skrev af karsken bælg uden tanke på hvad det kunne foranledige af sår:

... Paa grund af den store pris, jeg altid har sat paa Deres dom, gjorde den reprimande, De giver mig for at have udtrykt mig i en »flot og overlegen« tone et stærkt indtryk paa mig; jeg havde ikke ventet den fra Deres side, da De er en af dem, jeg allersidst vilde udtale mig om i en flot og overlegen tone; jeg holder ikke af offentlig at gøre mig selv til nar i alle sagkyndiges øjne.¹⁸

Hvad der i ny og næ kunne synes en overlegen holdning hænger givetvis sammen med Jespersens almindelige tendens til at skrive usødet. Paul Christophersen¹⁹ minder os om hvad Jespersen engang som ung sagde: »I prefer a dry style, where the thoughts stand out sharp and clear and where emotion is allowed to shed no tears.« Hvad Storm end må have tænkt da han læste Jespersens svar, står det fast at han otte år senere fandt Jespersen opblæst. I et brev til Thomsen i januar 1898 skriver Storm:

... Jeg er ikke fornøiet med Jespersens Bedømmelse af mig i sin for Resten velskrevne og letlæste Fonetik. Hans Dom er overfladisk og anmassende overlegen i det ene Øieblik, altfor overdrevent rosende i det andet. ...

... Jeg har ikke Lyst eller Tid til at beskæftige mig mere med Jespersen.

Du er den eneste danske Sprogforsker som jeg fuldtud sympathiserer med og holder af; alle de andre, som jeg kjender, er der noget arrogant eller lapset ved, som ikke tiltaler mig.²⁰

Ganske vist skriver han i et følgende brev at Thomsen ikke skal lægge vægt paa hans »utaalmodige Udbrud« i det forrige brev (»Jeg bliver undertiden heftig, men det gaar snart over.»), og han tilføjer at »Jeg ærgrede mig over Jespersen; men det er forlængst forbi; jeg tager Sagen med Ro. ...«. Imidlertid fortsætter han et par linier efter:

Der er flere end jeg, som har lagt Mærke til, at han /Jespersen/ for hver Bog han skriver, antager en mere og mere flot og overlegen Tone, og at der en /sic/ besynderlig Usikkerhed i hans Domme, saa at han undertiden hæver det Middelmaadige til Skyerne, undertiden river ned på det Gode; ... Han er overordentlig intolerant imod alt hvad der ikke er efter hans eller den nye Skoles Recept ... Han taler med en overordentlig Sikkerhed om Ting, som han ikke kjender ordentlig til. Man kan ikke uden videre stole paa hans Dom. Derfor bryder jeg mig heller ikke saa meget om hvad han siger om mig. Men Jespersen har ikke udviklet sig paa nogen ubetinget heldig Maade. Maaske har han gjort for stor eller for hurtig Lykke. Lidt mere Moderation og Beskedenhed vilde ikke skade...²¹

Irritationen hos Storm ser således ud til delvis at have hængt sammen med Jespersens ligefremme kritik, som vi senere skal se, af dele af netop Storms arbejde. Hvad der her siges om Jespersen, kan genfindes i andre af Storms breve til Thomsen. Ved en anden lejlighed er hans udsagn modificeret i et nyt brev som om Storm indså at han først havde skrevet sig ud af en øjeblikkelig stemning og nu var kommet på andre tanker:

Jeg angrer paa at jeg har plaget dig med mine smaa Sorger angående ... Jespersen. ... Jespersen har skrevet mig et Par meget elskværdige Breve til, som jeg endnu ikke svarer paa. Jeg tror virkelig han har nogen Godhed for mig og er nu ganske formildet, uden dog at være enig i et og alt.²²

Foruden at vidne om en vis sårbarhed hos Storm giver korrespondancen med Thomsen et aldeles medrivende indtryk af deres venskab, Storms menneskelige varme og trofasthed og hans brydsomme hverdag med utallige gøremål i sin optagethed af at forbedre universitetsstudiet og skoleundervisningen. Den er spækket med oplysninger om hans arbejdsdag, boligforhold,²³ problemer med en forlægger, ængstelse for udkommet og pensioneringsforholdene; om hans helbred og hans periodevise følelse af indestængthed, mindreværd, overkørthed, nervøsitet og skyhed; om sorger og glæder i hans familieliv og hans tiltagende bekymringer over sin fremadskridende alder (»on n'a plus ses vingt ans«, som han pludselig udbryder midt i det norske som 63-årig i et brev fra 1899).²⁴

Det er måske passende her at indskyde at den gennemgående holdning af det uprætentiøse som gennemsyrrer Storms brevveksling med Thomsen også finder udtryk i hans produktion. Storm fremtræder som en overordentlig sympatisk og beskednen mand allerede i sin rejseindberetning fra 1871. Han ønsker blot at gavne sit samfund og først og fremmest de studerende. Som han siger i slutningen af rejseindberetningen:

Saaledes kom jeg tilbage til mit kjære Fædreland, hvor jeg søger at dyrke Videnskaben saa godt som de trange Forhold tillade det. Navnlig ligger det mig paa Hjerte at faa nedlagt Resultatet af mine Studier i udførligere Arbejder, som kunde være de Studerende og måske Videnskaben overhoved til Gavn.²⁵

Korrespondancen med Henry Sweet

Korrespondancen med Sweet er ikke mindre interessant. De der har læst Jespersens selvbiografi vil huske Jespersens beretning om et besøg han aflagde hos Sweet på en af sine Englandsrejser og i særdeleshed hvor excentrisk han fandt Sweet. Med Jespersens ord: »... Sweet forstod ikke rigtig at være vært. Hans tavshed kunde til tider virke knugende på mig, når vi i timevis sad sammen i hans værelse.«²⁶ Storm synes at have lært gradvis at sætte pris på Sweet som menneske (han er »meget elskværdig ved nærmere Bekjendtskab«, som han bedyrer i et brev til Thomsen i 1883²⁷). De besøger hinanden, og Storms ophold hos Sweet falder tilsyneladende ikke i god jord blandt nogle britiske sprogfolk, upopulær som Sweet af flere grunde er i Oxford. Jespersen bemærker: »... mine sprogforsker venner fra tidligere besøg ... lod ... mig, uden direkte at sige det, forstå at jeg ikke burde ha taget imod Sweets gæstfrihed; de sa således at det hade gjort dem ondt at Joh. Storm, da han var i Oxford, hade boet hos Sweet: derved var han ikke kommet i forbindelse med det bedste selskab i Oxford.«²⁸

Breve fra Sweet og hvad der er bevaret i konceptform fra Storms hånd illustrerer udmærket det langvarige positive personlige forhold mellem de to, hvor Sweet havde fundet en særdeles selvstændig og aktiv modspiller.

Tragiske følger af misforståelser for venskaber ser vi som bekendt ikke sjældent i fagverdenen: også Storm/Sweet-korrespondancen, som er en guldgrube for anglistere, hører brat op mange år før Sweets død i 1912, efter alt at dømme²⁹ mestendels på grund af åbenlyse og betydelige uoverensstemmelser i deres syn på en britisk fonetiker som Sweet betragtede som en ren amatør, og som han angreb så heftigt at Storm følte sig tvunget til at tale ham til rette (”You must let me tell you this as an old friend. I suppose nobody else does.”³⁰).

Mærkværdigvis er de omtalte brevvekslinger og en række andre af betydning for fremmedsprogsundervisningens historie (f. eks. den komplette og uhyre betydningsfulde samling af breve mellem Jespersen og den unge tyske, alt for tidligt døde, fonetiker Felix Franke (1860-86), som ligger net ordnet på Det Kgl. Bibliotek) endnu ikke udgivet.

Den fremtidige forfatter af en biografi over Storm vil have nok at rive i.

Storm som inspirator for Jespersen

Seks år efter sin udnævnelse udsendte Storm sin bog *Engelsk Filologi. Anvisning til et videnskabeligt Studium af det engelske Sprog for Studerende, Lærere og Viderekomne. I. Det levende Sprog* (1879); to år senere udkom en tysk udgave, *Englische Philologie* (1881), og en god halv snes år derefter en stærkt udvidet tysk udgave i to bind, *Englische Philologie I-II* (1892-96). Førsteudgaven skulle vise sig at være en

Otto Jespersen (1860-1943) fotograferet i Gentofte 1907 af den tyskfødte sprogmand (og fra 1915 fremstående portrætfotograf i Stockholm) Henry Buerger Goodwin (jf. Juul & Nielsen (udg.) 1989:xv). Med venlig tilladelse fra Det Kgl. Bibliotek.

ren åbenbaring for den 21-årige Jespersen, der gik og kedede sig i jurastudiet og tænkte på at gøre sig færdig i hast. Med Jespersens egne ord:

Og på den måde gik det løs med forseret læsning et par måneder, indtil jeg (det var vist den første maj 1881) brød ud, solgte mine juridiske bøger og købte et brugt exemplar av Littrés ordbog og andre ordbøger isteden – og glad var jeg! ... Det var magisterkonferens i fransk med de andre romanske sprog der stod som mit mål, men da jeg slog om, var det for sent at begynde på universitetet i det semester. Jeg læste da på egen hånd hvad jeg kunne tænke mig førte til målet, og var snart så heldig at få fat på Johan Storms et par år tidligere udgivne Engelsk filologi, skønt jeg egentlig ikke hade tænkt at gi mig meget av med engelsk. Men dette (eneste) bind handlede næsten udelukkende om fonetik og viiste mig nødvendigheden av lydlære som grundlaget for ethvert sprogstudium.³¹

Også i sin afskedsforelæsning i 1925 giver han udtryk for sin følelse af at stå i gæld til Storm: det var Storm som ved tilfældighedernes spil skulle blive Jespersens vejviser til Henry Sweet, hvis fremragende *A Handbook of Phonetics* (1877) blev til på Storms opfordring:

... I read whatever occurred to me or came in my way. I then had the good luck to get hold of the Norwegian edition of Storm's English Philology, which had been published a little before. This convinced me of the necessity of phonetics, and pointed out to me the best books for studying it and so led me among others to the works of Sweet.

As those were based on English, I perceived that I must make myself acquainted with the English sound system, and I took lessons with four or five Englishmen consecutively and compared their pronunciation with that which I read of in Storm and Sweet, although English otherwise lay outside my course of study.³²

Storms betydning for Jespersen og for hele reformbevægelsen i fremmedsprogsundervisningen med dens betoning af det levende talesprog som udgangspunkt for skolens sprogundervisning, er noget som også kommer frem hos Jespersen selv som 27-årig. Som Sandved bemærker, skriver Jespersen i et brev af 7/3 1887 til Storm at han betragter Storm og Sweet som »den retnings /reformbevægelsens/ naturlige førere, hvortil jeg har sluttet mig«, og Jespersen tilføjer at »uden 'Engelsk filologi' og /Sweet's/ 'Handbook of Phonetics' vilde bevægelsen ikke eksistere eller i hvertfald i en anden og rimeligvis langt dårligere skikkelse«.³³

Man spørger uvilkårligt sig selv hvordan mon Jespersens engagement i engelsk ville være blevet hvis han, der »egentlig ikke havde tænkt at gi mig meget av med engelsk«, ikke havde fået Storms bog i hænde. Et værdifuldt træk ved bogen for en begynder i engelskstudiet var at den gav en oversigt over fagets grundpiller: en grundig indføring i vigtige håndbøger og gode vink til læseren om praktiske hjælpemidler. Kort sagt, en nyttig bog i studiet med henblik på den ny »sproglig-historiske Lærerexamen«, der var blevet indført i Norge i 1871, og som Storm berører i sine indledende bemærkninger – en eksamen der indeholdt fire faggrupper, hvoraf en var fransk og engelsk, og hvis baggrund er grundigt belyst af Sandved.

Det mest karakteristiske træk ved bogen *Engelsk filologi* er den vægt den lægger på beskrivelsen af moderne engelsk, ikke mindst talesproget. »Dette«, siger Storm i indledningen, »er noget som ofte mangler hos nyere Forskere, der stirre sig blind paa Middelalderen og tabe Nutiden af Syne«, og han fortsætter:

Mange lærde Tydskere ere grundige Kjendere af ældre Engelsk og Gammelfransk, men tale de nyere Sprog paa en stympetaktig Maade.³⁴

Han finder det afgørende at man i Skolen »helt nedefra har dygtige Lærere i Sprog«, idet det netop i starten af undervisningen er vigtigt at få en ordentlig udtale (»det første Aar er bestemmende for de følgende«), og anviser måder hvorpå studerende kan erhverve den fornødne sprogfærdighed. Her er »et kort Ophold i Udlandet« mest fordelagtigt, og det er bemærkelsesværdigt at han i den forbindelse efterlyser »nogle Reiestipendier for Studerende«. Kan man ikke komme til udlandet, anbefaler han at søge undervisning hos »praktiske, helst indfødte Sproglærere« eller (bedst) at »faa Omgang med dannede Udlændinge. ... Ved en saadan gennem lang Tid fortsat Omgang kan man ofte opnaa en større Fortrolighed med Sproget end ved et kortere Ophold i Udlandet.«³⁵ Kan man heller ikke dette, er der ingen anden mulighed end »med fordoblet Opmærksomhed at følge Universitetslærerens Foredrag og praktiske Øvelser; ...«. Det er værd at bemærke at han tilføjer: »Praktiske Øvelser kan ved Universitetet selvfølgelig kun blive en Bisag. Universitetets Formaal er det videnskabelige, ikke det praktiske.«³⁶ Vi skal senere se på dette udsagn.

Storms universitetspædagogiske tanker

Jespersen kunne også læse andet end faglige fakta hos Storm. Han kunne her møde en universitetslærer, hvis synspunkter om forholdet mellem elev og lærer ikke var de gængse:

Studiet af de levende Sprog stiller ikke smaa Fordringer, men det bærer ogsaa rige Frugter. Det er ikke nok at læse og samle Exempler fra Forfatterne; der maa en direkte Iagttagelse til af det levende Sprogs Fænomener, saa at man kommer »klos ind paa Virkeligheden«. Sprogforskningen streifer her ind paa Naturvidenskaben og bliver ligesom denne en Erfaringsvidenskab. De Studerende skal ikke uden videre overlade dette Arbejde til Professorerne; de skal ikke lade Videnskaben gaa sin Gang som dem uvedkommende og nøie sig med at sværge paa Magisterens Ord. Intet ligger nærmere for den Studerende end selv at iagttage den levende Sprogbrug i sit eget og fremmede Sprog. Kun da bliver Studiet ret frugtbart, naar der er et gjensidigt Forhold, naar Studenterne bliver Professorens Medarbejdere, og hver yder sin Skjærv til det fælles Maal, Erkjendelsens Klarhed og Glæde. ...³⁷

Det er kuriøst at mærke sig at medens den udvidede udgave af Storms bog, som udkom i to bind på tysk i 1892-96 og er resumeret af Sandved,³⁸ indeholder den ene sætning efter den anden ordret oversat fra 1871-udgaven, så er disse og andre lignende betragtninger ikke medtaget, upassende som ideen om de studerende som »Professorens Medarbejdere« måtte formodes at ville virke på datidens tyske universiteter med deres ensporede faglige orientering og den gennemgående autoritære ånd, der også kunne sanses uden for universitetsverdenen. Det var i øvrigt en atmosfære som Henry Sweet følte og beskrev hvast og koncist i et af sine breve til Storm:

... I did not feel at home in Germany (except with my own friends) nearly as much as I did in Norway. There is always a sense of constraint and being over-governed and directed in Germany. When you get leave to fish, they send a boy with you to keep the fish alive in a tin case! ...³⁹

ligesom han også i anden sammenhæng i et tidligere brev havde demonstreret sine idiosynkrasier:

I am getting tired of working at Old English: there are such swarms of Germans grubbing at it that all my time is spent sifting the chaff of their repulsively written abhandlungs, entgegnungs, kritische bemerkungen, excursion and nachträge for the few grains of wheat they contain.⁴⁰

Storms tanker om et universitetsstudiums natur og om forholdet mellem elev og lærer må have virket slående på Jespersen efter hans farvel til juraen. I sin *Engelsk filologi* bemærker Storm:

Kun da kan den Studerende haabe at blive en god Lærer, naar han ikke tager Studiet som Brødstudium, men studerer for Studiets Skyld; naar han ikke forholder sig blot modtagende, men fordøiende og forarbejdende Stoffet, saa at det bliver levende i ham. Paa denne Maade bliver Stoffet ikke et udvortes Hukommelsesværk, men en Del af hans Aandsliv, en af hans vigtigste Interesser. ...⁴¹

og det er en lignende holdning vi genfinder i Jespersens beskrivelse af hvordan han arbejdede som nyttilkommen i sprogstudiet:

Jeg var i den tid ikke bange for at sprede mig og arbejdede i det hele ikke strengt efter hvad der kunne fordres til den examen jeg hade tænkt at ta. Jeg følte mig som en fri forsker i sprogenes uendelige verden – hvor var det dog velgørende efter den juridiske lektieterpen.⁴²

Det er ikke blot i 1938-tilbageblikket vi ser denne bevidsthed hos Jespersen om at det gjaldt om at udnytte også de studiemuligheder der ikke direkte vedrørte hans eksamen. Vi ser den allerede i 1884. Storm havde i et brev til Thomsen spurgt: »... Kjender du en ung dansk Filolog eller Sproglærer O. Jespersen, Jeg tror i ham at have opdaget en lovende ung Fonetiker. ...«. ⁴³ Kontakten mellem Storm og Jespersen kom i stand, og som 24-årig – kun få år inde i sprogstudiet – skriver Jespersen i et brev til Storm, der gerne ville vide noget om hans status, både om sin videbegærlighed og om sine økonomiske besværligheder:

... Jeg har ... ikke endnu kunnet afslutte mine indledende studier officielt ved en examen, nærmest fordi mine interesser har fået mig til at give mig af med ting, der lå udenfor vore examensfordringer og forsømme andre, som netop fordres til en examen; men også fordi mine pekuniære forhold ikke just begunstigede læsning af den art, som englænderne kalder cramming og tyskerne einochsen – som forældreløs har jeg, længe tildels og i de sidste år fuldstændig, måttet underholde mig selv. Derfor har jeg foreløbig måttet leve uden kandidattitel, men bevarer stadig som tegn på, at jeg endnu ikke har opgivet håbet om at opnå den, titulaturen stud. mag. ...⁴⁴

Storm må formentlig have nikket bifaldende til denne holdning og tænkt på hvad han videre (jfr. ovenfor) skrev i sin *Engelsk filologi* om den studerendes selvstændige virksomhed:

Det er på denne Maade han /den studerende/ vinder et aandeligt Fond, hvoraf han kan bestride de Krav, som stilles til ham, og dog staa som den, der altid har noget tilovers.⁴⁵

Storm som foregriber af Reformbevægelsen

Det var Storms betoning af det vigtige i at studere også **talesproget** som greb Jespersen. Denne opfattelse skulle få år senere blive et af kernepunkterne i det program som lanceredes af reformbevægelsen *Quousque Tandem*, der blev stiftet i august 1886. Bevægelsens programerklæring omfattede 1) basering af undervisningen på

talesproget med indledningsvis brug af lydskrift, 2) anvendelse af sammenhængende tekster, 3) indledningsvis induktiv grammatikindlæring og 4) indskrænket benyttelse af oversættelse til fordel for produktion og reproduktion på det fremmede sprog.

Traditionelt – men ikke korrekt, som Sandved påpeger – tidsfæstes hovedinspirationsskilden til 1882 med Wilhelm Viëtors offentliggørelse af sit lille skrift *Der Sprachunterricht muss umkehren!* Det er en af Sandveds mange fortjenester at han så klart gør rede for at når selv et så anset værk som Howatts beskrivelse af engelskundervisningens historie oplyser at »Unlike many examples of educational change, the Reform Movement began suddenly«⁴⁶ med offentliggørelsen af Viëtors indlæg, er der grund til at være på vagt. Sandved⁴⁷ minder om det allerede citerede brev af 7/3 1887 fra Jespersen til Storm, i hvilket Jespersen bl. a. betoner betydningen af Storms *Engelsk filologi* (1879) og Sweets *A Handbook of Phonetics* (1877) for reformbevægelsen. Derudover giver han yderligere dokumentation for at »Johan Storm allerede flere år før Viëtors bok utkom, havde målbåret sentrale tanker i det som kom til å bli Reformbevegelsens program«, nemlig følgende:

I august 1872 anmeldte Storm i Morgenbladet en bok av en cand. phil. Peter Petersen (Fuldstændigt Kursus i fire Sprog (Norsk, Tydsk, Engelsk, Fransk)). Denne anmeldelse inneholder synspunkter på fremmedspråksundervisning som ti-femten år senere skulle komme til å bli hevdet med stor styrke av en samlet reformbevegelse. Det kan således neppe være særlig tvil om at Johan Storm spilte en vesentlig rolle i innledningsfasen til det som kom til å bli den viktigste reformstrømning innenfor fremmedspråksundervisningen i forrige århundre. ...⁴⁸

Endelig påviser Sandved at Storm ikke var alene med sine synspunkter i 1872 og omtaler i den forbindelse Aars og Voss' Skoleprogram for 1872. Her findes en artikel med titlen »Særskilte Bemærkninger om Undervisningen i de nyere Sprog, navnlig om Tale-Øvelser«. Som det demonstreres af Sandveds referat af artiklen, præsenteres der her »tanker om fremmedspråksundervisningen som kom til å stå centralt i Reformbevegelsens program.«⁴⁹ Sammenholder man denne værdifulde oplysning med det forhold at Storm umiddelbart efter sin embedseksamen blev ansat (august 1864) netop ved Aars og Voss' Skole, hvor han virkede i en periode »med nogle Afbrydelser«,⁵⁰ er det fristende at gætte på at Storm har spillet en rolle også i disse tankers fødsel.

Hvad angår Storms holdning til *Quousque Tandems* program, var den nok positiv men dog reserveret, i særdeleshed hvad angår den indledningsvis brug af lydskrift. Sandved⁵¹ citerer Storms kritik, således som han – »den modne, erfarne språklærer« – formulerede den i en længere artikel om sprogundervisning:

Det forekommer mig overhovedet, at den nye skole optræder altfor dogmatisk, idet den på forhaand afgjør en hel del spørgsmaal, som endnu er uafgjorte. Det kan lidet nytte at kuldaste det gamle, naar det ikke er sikkert, om det nye er saa meget bedre. Det er bedre lidt efter lidt at lempe paa det bestaaende og prøve sig frem.⁵²

Til det »Kjendskab til Sprogene selv« som »tilsigtes ved den nye Lærerexamen i moderne Filologi« hører, som vi har set, »en nøjagtig og korrekt Udtale«. ⁵³ Lærere i fremmedsprog i Norge brillerede gennemgående ikke i deres udtale. Hvad angår Danmark vil kendere af situationen i forrige århundrede erindre den engelske kritiker Edmund Gosses (1849-1928) fornøjelige spredte bemærkninger om den færdighed i engelsk talesprog som han iagttog hos forskellige af Københavns spidser under sine besøg i Danmark 1872-74; ⁵⁴ de vil også tænke på den holdning til praktiske færdigheder som fandt udtryk i f. eks. Metropolitanskolelektorens ord fra århundredets slutning til sine disciple, nemlig at det »er den lærde Skoles Opgave at vise Dem Sprogenes Bygning og indre Sammenhæng og give et passende Ordforråd; Resten kan enhver Overkellner lære Dem.« ⁵⁵ – en udbredt holdning, som Sørensen da også ser som et sandsynligt udslag af at »der ikke var mange lærere, der var i besiddelse af virkelig talefærdighed«. ⁵⁶ Foran skulle vente en lang udvikling. Som den berømte sprogvidenskabsmand Karl Verner (1846-96) skrev til Jespersen d. 30/8 1886 efter at *Quousque Tandem* var stiftet: »... alle skolemændene i de sproglige fag er ... skårne over én læst med en på blind autoritetstro fæstnet undervisningstradition. Den generation får De ikke omvendt; den må De lade forsvinde efter mortalitetens love. Og det har lange udsigter«. ⁵⁷

Storms egen sproglige kompetence

Storms betoning af det vigtige for den studerende i at beskæftige sig med talesproget måtte nødvendigvis betyde at han i udpræget grad i sit universitetsarbejde beskæftigede sig med fonetik. Det var ikke en ny interesse hos ham. Hans første publikation havde titlen »Tale og Accent i Forhold til Sang« (1860), ⁵⁸ og senere udgav han »Om Tonefaldet (Tonelaget) i de skandinaviske Sprog« (1874 /1875/). Men hvordan stod det til når det gjaldt hans egen beherskelse af fremmede sprog?

Et af svarene leveres af Jespersen, der i sin bog *Fonetik* (1897-99) – i pagt med Storms praksis i *Engelsk filologi* – præsenterer en oversigt over de vigtigste bidrag til studiet af disciplinen. Han skriver (og hvor »overdrevent rosende« Storm end måtte finde Jespersens mening (jvf. ovenfor, s. 53)), er den værd at bemærke):

... Storm er den hurtige iagttager, der med et fint musikalsk øre forstår at gribe en fremmed udtale i flugten med ualmindelig stor skarphed og fastholde den i en tro erindring. Karakteristisk i så henseende er det f. ex., at han i 1892 kan nedskrive den musikalske betoning af en sætning, han havde hørt i Pompei tyve år i forvejen: »Die melodie is mir noch nach 20 jahren gegenwärtig«. Dette i forbindelse med en udstrakt lejlighed til ude og hjemme at høre de forskelligste sprog gör ham til den, der vel er rigest på enkeltiagttagelser på fonetikens forskellige områder. Han efterligner skuffende /dvs. slående (A.J.)/ mange slags tale, ... ⁵⁹

Den franske sprogmand Paul Passy (1859-1940) skrev overstrømmende om Storms sprogbeherskelse:

Professor J. Storm, of Christiania, is probably the greatest practical linguist, as also the greatest phonetician, in the world. He speaks English quite like a native, Italian,

French and German very nearly as well, and has a practical knowledge of all Romance and Teutonic tongues and of 200 Norwegian dialects!⁶⁰

Henry Sweets udsagn er også interessant. Sweet, som fordybede sig i adskillige sprog og som med Jespersens ord ikke »helmer ...«, för han kan efterligne hans /lærens/ tale i alle enkeltheder«,⁶¹ var i almindelighed overordentlig kritisk anlagt. Han mente f. eks. om den tyske sprogmand Eduard Sievers at han nok kunne lyde overbevisende engelsk for »an unattentive ear«, men – med hans ord i et brev til Storm – »it is not perfect, either in sounds or idioms: there is a German flavour about it«.⁶² Om Storms sprogbeherskelse var Sweet helt uforbeholden:

... his pronunciation of English and command of its idioms is so perfect that an ordinary observer might converse with him for hours without suspecting him to be a foreigner.⁶³

Et vidnesbyrd om den aldrende Storms sprogbeherskelse finder vi i erindringerne der er skrevet af en af hans elever, den senere stortingspræsident C. J. Hambro (1885-1964), som tog sin eksamen i 1907 med norsk som hovedfag og engelsk og fransk som bifag. Her, hvor forfatteren omtaler sig selv som »Studenten«, tegnes et rørende billede af universitetslæreren efter mange års virke (Storm var da i slutningen af tresserne):

Johan Storm, som var professor både i engelsk og fransk, var gammel og utslitt; private sorger og bekymringer hadde tæret på hans krefter; han hadde ikke i nogen henseende de arbeidsvilkår hans eminente evner og videnskabelige innsats skulde gitt ham krav på, og man hadde inntrykk av at hele sprogudviklingen i Norge var en personlig gremmelse for den fine kjender av norske dialekter og av norsk litteratur. Han var en af dem som først forstod klart hvilket umådelig kulturtap en politisk målstrid måtte bety.

I Studentens filolog-år bestod hans forelesninger i fransk alene av lange opramsninger om præposisjonene *à* og *de* – med hundreder på hundreder av eksempler på verber som tok *à* eller *de*. Det var noget rørende, men nesten uhyggelig i å se ham komme slæpende med de mange forelesningshefter som rummet hans dyrebare samlinger; og vilde en student volde ham en særlig glede, brakte han med en sjelden konstruksjon med *à* eller *de* han hadde støtt på. Og med en samlers lykkelige omhu klistret Storm eksemplaret inn i et av sine album.

I engelsk var det noe bedre. Der leste man »Hamlet« for Storm, og han korrigerste med stor omhu studentenes uttale. – Selv snakket han jo det mest fuldkomne engelsk, som han snakket fuldkommen fransk.

Det gikk legender om hans fantastiske kjendskap til både engelsk og fransk – og all annen fonetik. Det fortaltes at Walter Fischer, som var nogen år eldre som filolog enn Studenten – en dag leste op en engelsk tekst for Storm. – Storm kritiserte hans uttale og sa at den var affektet. – Fischer svarte at den var helt naturlig for ham. Og Storm bemerket at det var en uttale som ikke kunde være naturlig for nogen medmindre han var født i Hannover, hvortil Fischer spakfærdig bemerket: »Men jeg er født i Hannover.« Hans far praktiserte der som arkitekt før han slog sig ned i Bergen.

En annen historie visste å berette om en student fra Sogn, hvis uttale av fransk var

en levende lidelse for Storm. »De må øve Dem hjemme,« sa Storm. »De må tage disse lydene om og om igjen.« »Da e so vanskjelegt,« sa studenten. »Hvorfor det da?« spurte Storm. »Jau, eg kan berre lesa fransk på fastande hjarte,« sa sogningen. »Hvad i all verden skal det si?« spurte Storm. »Jau, for elles kjem eg ovilkorlig te å spy!«

Storm blev målløs.

Og imidlertid hakket hans elever sig frem gjennom »Hamlet«.

Studenten husker en dag da den fine gamle herre blev synlig nervøs og rødmet på kateteret. – Så steg han ned og kom bort og hvisket nogen ord til den som leste Hamlets rolle. Det var i 2nen scene av 3dje akt hvor Hamlet sier til Ophelia: "*That's a fair thought to lie between maiden legs.*" Og Storm hvisket at han måtte springe over den repliken, for det var damer tilstede. ... Hamlets replik blev ikke lest.⁶⁴

Storm og fonografen

Det er nærliggende at se sig om efter optagelser af Storms stemme, men her er vi i en ejendommelig situation. I sin tobindsudgave af *Englische Philologie* (1892-96), altså små tredive år før sin død (1920), er Storm opmærksom på de muligheder Edisons opfindelse, fonografen, frembyder. Storm forklarer hvorledes gengivelsen i det store og hele er forbavsende tro og fortæller at han i nogen tid har kunnet udføre eksperimenter med instrumentet:

Ich habe mit einem solchen hier in Christiania einige Zeit Experimente machen können; ich habe schwierige norwegische Dialektproben und andere Sprachproben darin gesprochen, und jeden Laut, jeden Ton mit den feinsten Modulationen absolut genau reproduzieren hören. ...⁶⁵

Men den ironiske kendsgerning er at intet heraf synes bevaret.⁶⁶ Vi er således i den beklagelige situation at Norges fremmeste fonetikers stemme synes at være gået tabt. Hvad angår Jespersen, som levede 23 år længere end Storm, er forholdet kun lidt gunstigere: foruden en grammofonoptagelse fra 1913 og et interview i Statsradiofonien fra 1941⁶⁷ findes tilsyneladende blot en enkelt fonografisk optagelse fra omkring århundredskiftet.

Om der er foretaget forsøg med fonografen i norske skoler omkring århundredskiftet, ved jeg ikke. På dansk grund er *Beretning om Mødet i 1906* fra de højere almenkolors lærerforening interessant ved sin gennemgang af en demonstration af fonografens anvendelsesmuligheder i sprogundervisningen og ved sit referat af en følgende livlig diskussion, hvori Jespersen deltog. Referatet er også bemærkelsesværdigt derved at der i forbindelse med »Talemaskinens Anvendelse i Sprogstudiets Tjeneste« nævnes »Professor Jespersens Forsøg ved Universitetet«.⁶⁸ Omfanget af disse forsøg synes uvist.

Som det er fremgået, har Storm i lighed med Jespersen været vågen over for den nye teknologiske muligheder, men ingen af dem synes at have forfulgt anvendelsen af fonografen og grammofonen i synderligt omfang. En af forklaringerne herpå kan være Storms alder (han var 64 ved århundredskiftet) og Jespersens kolossale travlhed med at skrive lærebøger sideløbende med sin øvrige, vidtspændende og dybtgående, produktion. Et indtryk af Jespersens interesserigdom får man ved at betrag-

Fra Storms Englische Philologie (1892-96:218f.).

te Schou-Rodes (1995) omfangsrige, kronologisk ordnede bibliografi. Ved deres beherskede beskæftigelse med stemmeoptagelsers mulige anvendelse i fremmedsprogsundervisningen afviger Storm og Jespersen markant fra den senere britiske fonetiker Daniel Jones (1881-1967). Jones, hvis optagethed af praktiske nyttehensyn i sit arbejde mærkværdigvis blev iagttaget med et kritisk blik af Jespersen,⁶⁹ mindede om Storm ved sit sprogøre og sine artikulatoriske talenter, der er bevidnet i rigt mål; således f.eks. af Eva Sivertsen: »He had a remarkable command of his own speech apparatus, and a very sharp ear for slight differences in sound quality and quantity.«⁷⁰ Ikke mindst gennem sit omfattende samarbejde med Linguaphone og med BBC – vel at mærke udsprunget og til stadighed næret af en livslang beskæftigelse med »den rene lære«, nemlig fonetik – skulle Jones blive et af de største navne både i fremmedsprogsundervisningens og fonetikens historie – manden hvem flere generationer af passionerede engelskdyrkere vil tænke på i taknemlighed især for hans to perler af en bog: *An English Pronouncing Dictionary* og *An Outline of English Phonetics*. Collins & Mees (1999) giver i deres skelsættende værk om *the real Professor Higgins* en aldeles fremragende redegørelse for hans karriere. Havde Storm med sin ypperlige evne til at opfatte de fineste nuancer i talesproget haft sin eftertids tekniske faciliteter til rådighed, er der al grund til at formode at vi ville have fået endnu flere inspirerende analyser fra ham. Interesserede læsere behøver blot at betragte det her reproducerede ark fra *Englische Philologie* (1892-96), hvor Storm i detaljeret musikalsk notation – der omfatter nærmest alt fra halvtoneskridt via f. eks. kvarter, kvinter og forstørrede septimer til oktav- og andre større spring – illustrerer intonationen i fransk.

Storm og systematikerens Jespersen

Som nævnt kom korrespondancen mellem Storm og Jespersen i gang i 1884 og ebbede ud før århundredskiftet, og som vi så, fandt Storm i 1898 at Jespersen »for hver Bog han skriver, anlægger en mere og mere flot og overlegen Tone ...«. I sin *Fonetik* havde Jespersen nok de allerede citerede lovord om Storms sprogøre, men – tilføjede han – Storms »styrke er overhovedet ikke det systematiske, ...; hans fremstilling beherskes af ideassociationer, der for andre kan se i højeste grad tilfældige ud.« I det hele taget fandt Jespersen at »denne à-propos-metode snarere /virker/ afskrækkende og trættende; man vil føle sig fristet til kun at benytte bogen til i ny og næ at slå op istedenfor at læse den; og mange af de fine lydanalyser, bogen indeholder, vil derfor være udsatte for at blive oversete«.⁷¹

Kritikken genfindes i Jespersens selvbiografi i det afsnit, hvor han med en vis hengivenhed dvæler ved sin brug af kartotekssystemet i form af »små sedler«, som »med største lethed kan ordnes og omordnes og stilles sammen efter forskellige synspunkter, til man finder det endelige system«.⁷² Jespersen havde udviklet sit arbejdssystem i den grad at han sågar havde sedler med i lommen når han gik ture med sin kone i Dyrehaven. Således udstyret kunne han hurtigt notere en god ide (»... og når jeg var stærkt optaget av et æmne, vidste hun at enten måtte jeg gå alene eller, hvis hun var med, måtte hun helst tie stille, medens samtalen til andre tider gik livligt nok«). Selv natterne var Jespersen velforberedt til. Han bemærker således (hans

kone var da død): »I Jægersborg, da jeg delte soveværelse med min kone, vænnede jeg mig til at skrive tanker ned i mørke med blyant (ikke på sædvanlige papirsedler, men på særlige av pap).«⁷³ Jespersen så sit system som et der i højeste grad effektiviserede hans produktion og citerede utvivlsomt med fryd hvad en af hans elever engang sagde om ham: »Jespersen propper efterhånden en mængde sedler ned i sine rum i skuffer; når ett er fyldt, er der en lille klokke som ringer, og så er den bog færdig.« Som Jespersen tilføjede: »Nå, slet så let går det jo ikke, ...«. ⁷⁴ Det ærgrede Jespersen, at Storm ikke brugte seddelsystemet:

Under et besøg i Kristiania så' jeg Johan Storms arbejdsmetode: han skrev i kvarthefter, hvor hvert nyt sitat strax skulde indføres på rette sted når det var fundet. Det medførte evindeligen bladen om i disse hefter under selve optegnelsen og krævede samtidig at man skulde huske, hvor man før havde truffet på noget lignende. ... »Jeg er ikke systematiker som De« sa Storm til mig i een av vore første samtaler, ... Hans grundige viden og store flid vilde ha gavnet verden mere, om han fra først av hade arbejdet – ikke just ud fra et færdigt system, men sådan at et system kunde være kommet ud av det.⁷⁵

Når man overvejer Storms arbejdsmåde, må man erindre hans arbejdsvilkår. Hambro konstaterer, at Storms »videnskabelige produktion blev mere skarpt iagttagende, sigtende og samlende end den blev systematisk opbyggende«, men minder os om følgende: »hertil kommer også at selve hans stilling ved universitetet, som lærer i to vidt adskilte faggrupper, vanskeliggjorde den intense koncentration. Desto mere beundringsværdig er det at han har fåt utrettet så meget som han gjorde.«⁷⁶

Sammenfatning

Vi har set, at det var Storm som gav stødet til at Henry Sweet i 1877 publicerede *A Handbook of Phonetics*, og hvorledes denne håndbog i almen fonetik blev inspirationskilde for bl. a. Jespersen. Det er sagt om et af Sweets følgende værker, hans *Elementarbuch des gesprochenen Englisch* (1885), at allerede her behandles fænomener i engelsk udtale som i det følgende århundrede skulle blive genstand for indgående undersøgelser. Som en britisk faghistoriker har udtrykt det, var der her en drøm af en bog for sproglærere hvor engelsk talesprog var beskrevet realistisk, ikke som store dele af den viktorianske mellemklasse kunne have ønsket det beskrevet:

Here at last was a description of English pronunciation based on what people actually said, not on what people thought they said or on what they thought they ought to be saying.⁷⁷

Det samme ville til en vis grad kunne siges om Storms håndbog i engelsk filologi, i særdeleshed om den sidste store tobindsudgave (1892-96), og en del af forklaringen herpå er klart, således som det da også fremgår af talrige noter, Storms forudgående korrespondance med Sweet, der gav en række råd og oplysninger. Trods alle de redaktionelle mangler i bogen som Jespersen kritiserede, og som også Sandved påpeger, står tilbage indtrykket af et imponerende værk.

Mine læsere vil have bemærket hvorledes Storm gennem sine mange internationale forbindelser bidrog til at gøre sit universitet kendt i Europa. I den forbindelse er det fristende at gøre opmærksom på Ernst Håkon Jahrs nylige artikel om Clara Holst (1868-1935), som blev optaget som studerende på universitetet i Kristiania i 1889, syv år efter at den første kvinde havde fået adgang til universitetsstudier. Hun, der senere skulle få en smuk (og gådefuldt kort) karriere i sprogstudier, der skulle bringe hende vidt om i verden, fik Storm som vejleder. I sin interessante skildring af Clara Holsts ejendommelige skæbne bemærker Jahr:

It probably proved very decisive for the young student Clara Holst that she came into contact with one of the leading linguists in Europe so early in her studies. Not many of the Norwegian professors at the time had such an international standing as Johan Storm, and it is interesting to speculate whether her contact with him contributed to the fact that she acquired a lot of international academic experience during her studies, far beyond that of most of her fellow students.⁷⁸

Det har været naturligt i den foreliggende sammenhæng at samle opmærksomheden om Storms *Engelsk filologi*. Som det er fremgået, var Storms hele virke imidlertid særdeles mangesidigt. Læsere af Sandveds bog vil mærke sig at hans produktion spænder fra omfattende værker til mindre, praktisk anlagte bøger, eksempelvis hans reviderede udgave af Thomas Bennetts *A Selection of Phrases for Tourists Traveling in Norway* (1874) og lærebogen *Franske Taleøvelser* (1887a/1897), sidstnævnte oversat til flere sprog – dansk (hvor det til Jespersens store fortrydelse, som det fremgår af brevvekslingen med Storm, ikke blev ham som besørgede sagen), engelsk, finsk, hollandsk, svensk og tysk. Som et yderligere eksempel på Storms formidlingsarbejde må det nævnes at han i midten af firserne fik overdraget hvervet at skrive om de romanske sprog i den niende udgave af *Encyclopædia Britannica*. Hans virke omfattede både professoratet og i en lang periode stillingen som undervisningsinspektør, der bragte ham på nært hold af det daglige arbejde i den norske skole og medvirkede til at han kunne gøre sin indflydelse gældende. Desuden var han fra 1888 i mange år som sproglig konsulent medlem af en komite for revision af et udkast til en ny bibeloversættelse.

Et fællestræk hos Storm og Jespersen er at deres sprogvidenskabelige og pædagogiske arbejde gik hånd i hånd. Det sidste næredes af – og inspirerede store dele af – det første. Storm sagde ikke selv så meget om det flersidede i sit ikke-undervisningsmæssige arbejde. Talte han ofte om »forsker« og »forskning«? Næppe, for han var endog et par generationer forud for den for hvem disse udtryk, der »nu nærmest er blevet fagforeningstermer«, var nogle som man »kun kunne anvende om de virkelige store, aldrig om sin egen lille beskæftigelse«.⁷⁹ Som vi husker, var Storm en beskeden mand, hvem det lå »paa Hjerte at faa nedlagt Resultatet af mine Studier i udførligere Arbejder, som kunde være de Studerende og maaske Videnskaben overhoved til Gavn«.⁸⁰ Han arbejdede tilmed under en ordning, nøje beskrevet af Sandved,⁸¹ hvorunder det ser ud til at universitetet har været »en embedsmannsskole mer enn forskningsinstitusjon«. Han ville, kan vi gætte, i betragtninger over sit arbejde have været indstillet som Jespersen, der i sin selvbiografi vier nogle sider til beskri-

velsen af sit eget ikke-undervisningsmæssige arbejde. Som Jespersen så det da han skuede tilbage, var det hele meget enkelt og renfærdigt: der var arbejdet med faget og så det »*ved siden dærav*«:

... Overordentlig meget i mine bøger og artikler – og måske det værdifuldeste i og for sig – tar udelukkende sigte på den rene uinteresserede teori, på blot det at trænge ind i sprogets (og sproglydenes) væsen for at udvide vor teoretiske indsigt.

Men *ved siden dærav* har jeg unægtelig i meget av mit arbejde stræbt at få noget frem der direkte eller indirekte kan gavne i det praktiske liv, ...⁸²

Hvad Jespersen sigtede til hermed var sit arbejde med en forbedret sprogundervisning, dansk retskrivning,⁸³ internationale hjælpesprog (Esperanto, Ido, Novial),⁸⁴ m.v. Det var alt sammen noget »*ved siden dærav*«, således forstået: det var afledet af hans sprogvidenskabelige arbejde, hvilket vil sige følgende: i Jespersens (for nu at tage et tilfældigt eksempel) sprogpædagogiske indsats var der ikke tale om pædagogik *in vacuo* men om en praktisk orienteret pædagogik der ville have været utænkelig uden hans konstant sideløbende sprogvidenskabelige arbejde.

Vender vi os imidlertid fra videnskabsmandens betragtninger over sine egne faglige opgaver til Storms betragtninger over *universitetets* opgave, har vi mere at støtte os til. Vi har set i det foregående (s. 57) at Storm mente at det som kaldes det praktiske for universitetet kun er »en Bisag«, men, som Sandved konstaterer og uddyber, i »minst én annen sammenheng udtrykker Storm seg slik at man kan få inntrykk av at han la sterkere vekt på det praktiske enn som så.«⁸⁵ I betragtning af universitetsstuderendes forudsætninger og den betoning Storm gav beherskelsen af det moderne talesprog, kan dette siges at være meget forståeligt.

I denne artikel har jeg stedvis strejft Hambros synspunkter. Hans afsluttende ord i portrætartiklen fra 1937 vil kunne afrunde min fremstilling:

Professor Storms navn og hans personlighet var en ære for vort universitet, for det land, som nød frugten av hans arbeide, og for det sprog, hvis fineste dyrker og kjærligste vogter han var. Han var en typisk representant for den embedsmandskultur som bar Norge gjennom det 19de århundrede; en slet lønnet, høit dannet, meget ydende og litet krævende embedsstand, hvor de sjeldneste og rikeste evner kunne forblø i pligtfølelse, i offervilje, i forsørgerbyrde; en embedsstand, som ikke længer findes som stand, og hvis traditioner og idealer ikke længer har hævd – til tap for hele vor kultursammenheng.⁸⁶

Et kuriøst eksotisk efterspil

Det er ikke just i en orientalsk sammenhæng at vi ville have ventet at se Johan Storms navn dukke op. Ikke desto mindre ser vi Storm omtalt i en nylig anmeldelse⁸⁷ af en japansk publikation.

Vi har set hvorledes Storm havde nær forbindelse med Sweet og var den direkte anledning til at Sweet i 1877 publicerede sin *A Handbook of Phonetics*, der skulle få

så vidtrækkende betydning for reformpædagogikken. Sweet døde i 1912 og dele af hans private bibliotek blev erhvervet af en japansk anglist, nemlig Sanki Ichikawa (1886-1970). Ichikawa var professor i engelsk ved det kejserlige universitet i Tokio (1916-46). Han korresponderede med Jespersen og besøgte ham i 1931 under et ophold i Europa sammen med sin kone, der siden henrevet beskrev sine indtryk af visitten i en bog, som Jespersen opholder sig lidt ved i sin selvbiografi.⁸⁸ Ved sin tilbagetræden donerede Ichikawa mange af sine bøger til sit universitet, blandt dem Sweets personlige eksemplar af *A Handbook of Phonetics*, som er forsynet med Sweets noter i margenen skrevet med blæk. Det er en facsimile af denne bog som nu er udgivet i Japan.

Men der er også andre håndskrevne tilføjelser i bogen end Sweets. Nogle stammer fra en vis *J. S.* Anmelderen spekulerer over hvem denne kan være og mener, hvad udgiveren da også med klædelig forsigtighed anfører som noget man kan gætte på, at Sweet lod sin ven Storm låne sit personlige eksemplar og skrive kommentarer i det med blyant. Ikke underligt glæder anmelderen sig til at se hvad fremtiden finder ud af om *J. S.*'s og Sweets synspunkter sammenlignet med dem vi har overleveret i Storms og Sweets korrespondance.

Hvem ved hvad der stadig måtte gemme sig på lofterne i det kejserlige universitet om Norges store sprogmand?

*Daniel Jones (1881-1967), University
College, London, 1939 (jf. artiklen
s. 65). Med venlig tilladelse fra
Mrs Michelle Stanbury, London.*

Jeg skylder en række venner, fagkolleger og andre min tak for deres velvillige råd og vink: Erik Jensen, Birgitte Juul, Inger Mees, Jørgen Erik Nielsen, Svend Prytz, Gorm Schou-Rode, Povl Skårup og medlemmerne af KAGE-studiekredsen; desuden Kari Karlsen og Harald Østgaard Lund (Nationalbiblioteket i Oslo), Asbjørn I. Straumfors (Nationalbiblioteket, Mo i Rana) og M.K.C. MacMahon (University of Glasgow).

En tak også til Mrs Michelle Stanbury, London, samt til Håndskriftsamlingen og Billedarkivet ved Det Kgl. Bibliotek i København og ved Nationalbiblioteket i Oslo for deres venlige reproduktionstilladelser. Studier i samlingerne ved sidstnævnte og i andre samlinger har været mulige for mig ved et par lejligheder takket være generøs støtte fra Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond, Frederik og Emma Kraghs Mindefond, Det Letterstedtske Selskab og Fondet for Dansk-Norsk Samarbejde.

Bibliografi

- Atherton, M. 1998: Anmeldelse af: Kihara 1998. *The Henry Sweet Society Bulletin* 31: 40-42.
- Bennett, T. 1874 (=1875): *A Selection of Phrases for Tourists Travelling in Norway*. 3rd edition, enlarged and revised by Joh. Storm. Kristiania.
- Bodelsen, C. A. 1943: »Otto Jespersen, 16. Juli 1860 – 30. April 1943« (nekrolog). *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i anledning af Universitetets Aarsfest november 1943*: 137-142. København.
- Bodelsen, C. A. 1964a: *Essays and Papers*. København.
- Bodelsen, C. A. 1964b: »Otto Jespersen 1860 – 1943«. I: Bodelsen 1964a: 179-193.
- Bredsdorff, E. 1954: *H. C. Andersen og England*. København.
- Christophersen, P. 1989: »Otto Jespersen«. I: Juul & Nielsen 1989: 1-11.
- Christophersen, P. 1993: »Jespersen and Second-Language Learning.« I: Christophersen 1999: 81-92.
- Christophersen, P. 1999: *A Linguist's Credo*. Odense 1999.
- Collins, B. & I. M. Mees 1999: *The Real Professor Higgins. The life and career of Daniel Jones*. Berlin.
- Engelskundervisning analyseret i ni artikler. 1968. København.
- Fry, D. B. 1961: »Daniel Jones«, *English Language Teaching* 22: 151-156.
- Giroud, A. (éd.) 1992: *Aspects de l'histoire de l'enseignement des langues: 1880-1994. Numéro spécial du Bulletin CILA* 56 (octobre). Neuchâtel.
- Gosse, E. 1912: *To Besøg i Danmark 1872-1874*. Oversat af Valdemar Rørdam. København.
- Haastrup, K. & N. Haastrup 1992: »Fremmedsprog som talesprog – engelsk som internationalt sprog.« I: Nielsen (udg.) 1992: 33-48.
- Hambro, C. J. 1950: *De første studenterår. Ungdomserindringer*. Oslo.
- Hambro, C. J. 1937: *Portrætter og Profiler*. Oslo.
- Henderson, E. J. A. (ed.) 1971: *The Indispensable Foundation. A selection from the writings of Henry Sweet*. London.
- Howatt, A. P. R. 1984: *A History of English-Language Teaching*. Oxford.
- Højere Almenskolers Lærerforening, *De. Beretning om Mødet i Oktober 1906*. (1907) København.
- Ichikawa, H. 1937: *Japanese Lady in Europe*. London.
- Jacobsen, E. 1990: »Mine universiteter – et tilbageblik.« Engelsk Institut og Museum Tusculanums Forlag. Københavns Universitet.
- Jahr, E. H. 1999: »Clara Holst (1868-1935): Norwegian Historical Linguist and Woman Pioneer.« *The Henry Sweet Society Bulletin* 32: 5-12.
- Jespersen, O. 1897-99: *Fonetik*. København.
- Jespersen, O. 1913: »Talt i Grammofoon d. 18de September 1913 af Professor Otto Jespersen.« Arkivoptagelse nr. 647. Nationalmuseet. I: Juul & Nielsen (udg.) 1988.
- Jespersen, O. 1925: »Farewell Lecture at the University Given on 25th May 1925.« I: Jespersen (u.å.): 835-845.
- Jespersen, O. 1938: *En sprogmands levned*. København. Engelsk udgave i: Juul et al. (udg.) 1995.
- Jespersen, O. 1941: »Om børns sprogtilegnelse. Interview med Otto Jespersen mandag d. 12. maj 1941, kl. 19.50 på 50-årsdagen for Otto Jespersens forsvar for doktorgraden ved Københavns Universitets filosofiske fakultet.« Arkivoptagelse nr. 0000414. Danmarks Radio. I: Juul & Nielsen (udg.) 1988.
- Jespersen, O. (u.å.): *Selected Writings of Otto Jespersen*. Tokyo.
- Jones, D. 1917: *An English Pronouncing Dictionary*. London.
- Jones, D. 1918: *An Outline of English Phonetics*. Leipzig.
- Juul, A. & H. F. Nielsen (udg.) 1988: *Otto Jespersen (1860-1943)*. Lyd- og videoprogram nr. 89 3930. Landscentralen for Undervisningsmidler. København.
- Juul, A. & H. F. Nielsen (udg.) 1989: *Otto Jespersen – Facets of his Life and Work*. Amsterdam & Philadelphia.

- Juul, A. & H. F. Nielsen 1992: »Otto Jespersen and the introduction of new language-teaching methods in Denmark.« I: Giroud 1992: 91-105.
- Juul, A., H. F. Nielsen & J. E. Nielsen (udg.) 1995: *A Linguist's Life. An English Translation of Otto Jespersen's Autobiography with Notes, Photos and a Bibliography*. Odense.
- Kabell, I. 1996: »Et portræt af George Stephens – professor i engelsk ved Københavns Universitet og fremtrædende medlem af den engelske menighed i Danmark i en menneskealder.« *MAGASIN fra Det kongelige Bibliotek* 11:3: 21-41.
- Kihara, K. (udg.) 1998: *Henry Sweet: A Handbook of Phonetics*. Tokyo.
- Langholm, S. 1999: »Hvordan skrive faghistorie?« *HIFO-nytt. Meldingsblad for Den norske historiske forening*, 2: 40-45.
- Larsen, F. 1989: »Jespersen's New International Auxiliary Language.« I: Juul *et al.* 1989:101-122.
- MacMahon, M. K. C. 1991: »Sweet, Europe and Phonetics.« *The Henry Sweet Society Newsletter* 17:12-18.
- MacMahon, M. K. C. 1994: »Laura Soames' Contribution to Phonetics.« *Historiographia Linguistica* XXI:1/2:103-121.
- Nes, O. 1982: »Storms norske lydskriftsystem (med tillegg) definert ved hjelp av IPA's lydskriftsystem«. 4. udgave. Universitetet i Bergen, Institutt for fonetikk og lingvistik. Skriftserie Nr. 8, Serie B. Bergen.
- Nielsen, J. E. 1976: *Den samtidige engelske litteratur og Danmark 1800-1840, I-II*. Publications of the University of Copenhagen, Department of English, Vols. 3-4. København.
- Nielsen, J. E. 1979: »Engelsk sprog og litteratur«, *Københavns Universitet 1479-1979*, bd. IX, *Det filosofiske Fakultet*, 2. del, 267-296.
- Nielsen, V. O. (udg.) 1992: *Skolefag i 100 år*. København.
- Norsk Forfatter-Lexikon 1814-1880. 1885-1908. Kristiania.
- Rapport sur l'activité du Cercle linguistique de Copenhague 1931-51. 1951. København.
- Rasmussen, J. R. 1998: Anmeldelse af: Sandved 1998. *Uddannelseshistorie 1998*: 152f.
- Sandved, A. O. 1998: *Fra »kremmersprog« til verdensspråk. Engelsk som universitetsfag i Norge 1850-1943*. Forum for universitetshistorie. Skriftserie 3. Oslo.
- Schou-Rode, G. 1995: »Bibliography of the Writings of Otto Jespersen during his Lifetime.« I: Juul & Nielsen 1995: 306-80.
- Sivertsen, E. 1968: »Daniel Jones« (nekrolog), *Phonetica* 18:193-197.
- Skovgaard-Petersen, V. 1976: *Dannelse og demokrati. Fra latin- til almen-skole. Lov om højere almen-skoler 24. april 1903*. København.
- Storm, J. 1860: »Tale og Accent i Forhold til Sang.« *Illustreret Nyhedsblad*, nr. 40 og 42.
- Storm, J. 1871: *De romanske Sprog og Folk. Skildringer fra en Studierejse med offentligt Stipendium*. Kristiania.
- Storm, J. 1874 /1875/: »Om Tonefaldet (Tonelaget) i de skandinaviske Sprog.« (Separat aftrykt af Chra. Vid.- Selskabs Forh. for 1874.) Kristiania 1875.
- Storm, J. 1879: *Engelsk Filologi, I. Det levende Sprog. Anvisning til et videnskabeligt Studium af det engelske Sprog for Studerende, Lærere og Viderekomne*. Kristiania.
- Storm, J. 1881: *Englische Philologie*. Heilbronn.
- Storm, J. 1887a: *Franske Taleøvelser. Mellemtrin*. Norsk udgave. København.
- Storm, J. 1887b: »Om en forbedret Undervisning i levende Sprog.« *Norske Universitets- og skole-annaler*. Ny Række, nr. 11-13, 2den Aargang. Kristiania.
- Storm, J. 1892-96: *Englische Philologie I-II*. Leipzig.
- Storm, J. 1897: *Franske Taleøvelser. Højere Trin*. Norsk udgave. København.
- Sweet, H. 1877: *A Handbook of Phonetics*. Oxford.
- Sweet, H. 1885: *Elementarbuch des gesprochenen Englisch*. Oxford.
- Sørensen, K. 1968: »Engelskundervisningen i Danmark historisk betragtet.« I: *Engelskundervisning analyseret i ni artikler* 127-37.
- Verner, K. 1903: *Karl Verner. Afhandlinger og Breve udgivne af Selskab for Germansk Filologi med en Biografi ved Marius Vibæk*. København.
- Viëtor, W. /pseud. Quousque Tandem/ 1882: »Der Sprachunterricht muss umkehren!« Heilbronn. Engelsk oversættelse i: Howatt 1984: 344-363.

Noter

1. Storm 1871:1.
2. Rasmussen 1998:152f. – Bogen er tillige anmeldt i Langholm 1999.
3. Storm 1871:4.
4. Storm 1871:112.
5. Howatt 1984:181.
6. Sandved 1998:15.
7. Skovgaard-Petersen 1976:43ff. & 203ff.
8. Sandved 1998:15.
9. Storm 1871:127.
10. Dvs. »Examen philosophicum«.
11. Jf. Hambro 1937:60, som efter oplysningen om studentereksamen supplerer: »... og dermed begyndte hans egen lærergjerning. Han skulde hjælpe sin mor og alle sine søskende; han gav privatinformationer, og han underviste ved Siewers pikeskole og ved Nissens latin- og realskole. I fristundene arbejdede han med sine studier og sin eksamenslæsning. Intet under at det gik ni år før han blev kandidat.«
12. Hambro 1937:59-75. Storms ansøgning er trykt i *Storthings-Forhandlinger* 1877, II b, Sth. Prp., No. 42.
13. Sandved 1998:120.
14. I Jespersens selvbiografi (1938) optræder det fotografiske portræt af Vilhelm Thomsen på samme side (mellem s. 182 og 183) som portrættet af Henry Sweet (se nedenfor).
15. Storm 1871:53.
16. Brev af 4/4 1921. KB, NKS 4291 II-4°.
17. Storm til Jespersen 31/7 1890. KB, NKS 3975-4°.
18. Jespersen til Storm 13/9 1890. Nationalbiblioteket, Oslo. Ms. 8° 2402 J/1.
19. Christophersen 1989:5. Jvf. tillige Bodelsen 1943:141f. og Bodelsen 1964b:193. – I sit tilbageblik i 1938 funderede Jespersen herover. Han bemærker at han ofte har »været polemisk; det har ligget i min natur at sige imod så skarpt og bestemt som muligt, og ikke altid har jeg måske søgt at udtrykke mig på en så hensynsfuld måde som muligt. Her må jeg imidlertid takke min kone: hun læste ikke meget af mine i strengeste forstand videnskabelige værker, men hvor hun kunde, og især da i foredrag, mindre artikler og breve, mildnede hun altfor skarpe udtalelser og fik mig til at indse det rigtige heri. ...« (Jespersen 1938:223).
20. Storm til Thomsen 3/1 1898. KB, NKS 4291-4°.
21. Storm til Thomsen 27/2 1898. KB, NKS 4291-4°.
22. Storm til Thomsen 11/7 1898. – Fem år tidligere havde George Stephens (1813-95) trukket sig tilbage fra sin stilling ved universitetet (om den farverige Stephens og Jespersen se Kabell 1996), og Storm skriver i den anledning til Thomsen følgende: »Jeg havde ikke set, at Prof. Stephens har taget Afsked. Det ville jo være simpelthen latterligt, om nogen anden end Jespersen skulle faa Posten efter ham. Det gaar nok i Orden af sig selv; du faar vel sikkert et Ord at sige i den Sag. ...«
Men også her ser vi hvad Storm har opfattet som anstødelige personlighedstræk hos Jespersen: Storm fortsætter kort efter i brevet:
»Naar Jespersen bliver Prof. i Engelsk, faar han vel en meget smuk Stilling. Jeg vil da haabe, at det ungdommelige flotte og overmodige, som endnu klæber ved ham, maa forsvinde eller tabe sig; det bliver jo ikke længere nødvendigt at hævde sin egen Overlegenhed saa stærkt.« (Storm til Thomsen 2/1 1893. KB, NKS 4291-4°)
Som Storm så det, var der tale om en generationsforskel: der er, som han udtrykker sig i samme brev, »ved disse yngre en vis Hensynsløshed og Paagaahenhed, som ikke sjelden gjør Indtrykket af Mangel paa Kultur. ...«
23. Storm boede i en periode indtil foråret 1885 i Holbergs gate 33 i Kristiania, hvorefter familien flyttede til et hus (nu forlængst nedrevet) han havde købt på Kirkeveien 39 (jf. Storm til Thomsen 20/10 1884 (KB, NKS 4291-4°)).
24. Storm til Thomsen 17/9 1899. KB, NKS 4291-4°.
25. Storm 1871:123.
26. Jespersen 1938:83.
27. Storm til Thomsen 7/5 1883. KB, NKS 4291-4°.
28. Jespersen 1938:84.
29. Jf. MacMahon 1994.
30. Storms koncept af 17/4 1892. Nationalbiblioteket, Oslo. Ms. 8° 2402 J/vi.
31. Jespersen 1938:28.
32. Jespersen 1925: 837.
33. Jf. Sandved 1998:148f. – Om Sweet se i øvrigt Henderson 1971.

34. Storm 1879:10.
35. Storm 1879:5f.
36. Storm 1879:6.
37. Storm 1879:vi. Som et kuriosum kan det bemærkes at nok kunne man på Københavns Universitet i tiden før 1945 træffe enkelte autoritære professorer (der ikke afviste at lade sig tiltale i 3. person), men der var et sted der kunne betegnes som en oase, et sted hvor studerende og lærere mødtes på lige fod, nemlig Lingvistkredsen. En rapport om årene 1931-51 i kredsen konstaterer en »égalité démocratique poussée jusqu'à l'extrême« og fortsætter:
 »Pour illustrer cet esprit démocratique, il y aurait lieu peut-être d'ajouter un détail qui est caractéristique, et qui semble quelquefois frapper les visiteurs: dans les pourparlers du Cercle, qui souvent ont lieu entre professeurs et étudiants, il n'y a ni maîtres ni disciples, il n'y a que confrères, et on parle de tous les membres et s'adresse à eux en disant simplement leur nom, sans aucune qualification de titre. On ne dit même pas Monsieur!« (*Rapport sur l'activité du Cercle linguistique de Copenhague 1931-1951*:12).
38. Sandved 1998:107ff.
39. Sweet til Storm 2/3 1885. Nationalbiblioteket, Oslo. Ms. 8° 2402 J/vi.
40. Sweet til Storm 26/9 1883. Nationalbiblioteket, Oslo. Ms. 8° 2402 J/vi.
41. Storm 1879:vi.
42. Jespersen 1938:30.
43. Storm til Thomsen 22/11 1884. KB, NKS 4291-4°.
44. Jespersen til Storm 2/12 1884. Nationalbiblioteket, Oslo. Ms. 8° 2402 J/i.
45. Storm 1879:vi.
46. Howatt 1984:170.
47. Sandved 1998:148.
48. Sandved 1998:148.
49. Sandved 1998:149.
50. *Norsk Forfatter-Lexikon*.
51. Sandved 1998:158.
52. Storm 1887b:198.
53. Storm 1879:2.
54. Gosse 1912. – Se også Nielsen 1976:I:46ff. og Nielsen 1979 om engelskens stilling i Danmark og Bredsdorff 1954:273f. om en amerikansk forfatters pudsige beretning om en samtale på engelsk med H. C. Andersen i 1866.
55. Sørensen 1968:134.
56. Sørensen 1968:133.
57. /Verner/ 1903:355. – Den senere udvikling i Danmark indtil 1960'erne er beskrevet i Sørensen 1968; jf. endvidere Juul & Nielsen 1992. Haastrup & Haastrup 1995 beskriver tillige udviklingen op til 1990'erne.
58. Jf. Sandved 1998:103.
59. Jespersen 1897-99:53. – Se Christophersen 1993 om Jespersens egen beherskelse af engelsk og om begrebet tosprogethed.
60. Ifølge Nes 1982:13, der gengiver Paul Passys lydskrift i *Dhi fonetik títcer* 1886:5./8/.
61. Jespersen 1897-99:52.
62. Sweet til Storm 3/7 1884. Nationalbiblioteket, Oslo. Ms. 8° 2402 J/vi.
63. Citeret efter Sandved (1998:346) fra *The Academy*, no. 388 (1879).
64. Hambro 1950:127f.
65. Storm 1892-96:351. – Allerede i 1879 er Storm opmærksom på opfindelsen men refererer britiske fonetikers reservationer med hensyn til gengivelsen af visse lyd ("In reproducing *s, o, e*, it specially failed") (1879:51f.).
66. Lyd- og billedarkivet ved Nationalbiblioteket i Mo i Rana har meddelt at intet relevant findes.
67. Jf. Juul & Nielsen 1985:ix og Schou-Rode 1995.
68. *Beretning ...* 1907:4f.
69. Jf. Jespersen 1938:219. En redegørelse for Jones's videnskabelige indstilling og baggrunden herfor er givet i Collins & Mees 1999:426ff.
70. Sivertsen 1968:197, citeret efter Collins & Mees 1999:422. – En karakteristik af Jones der blev givet af hans efterfølger, Dennis Fry, betoner et træk, nemlig gehør, der bringer tanken hen på også Storms særpræg: "It would be no easy task to analyse the gifts required to make a great phonetician. A most precise and very long-term memory for what things sound like would certainly be one of them. ... It is tempting to speculate whether Daniel Jones is perhaps endowed with "absolute quality" judgment just as Mozart was with "absolute pitch", for he is able to remember over long periods the quality of a

- speech sound once heard and to compare it with sounds heard subsequently." (Fry 1961:154, citeret efter Collins & Mees 1999:423)
71. Jespersen 1897-99:54.
 72. Jespersen 1938:214.
 73. Jespersen 1938:220f.
 74. Jespersen 1938:216.
 75. Jespersen 1938:214.
 76. Hambro 1937:75. – Den aldrende Storm skrev således til Jespersen i 1893, da Jespersen blev professor: »... De er lykkelig som har blot ét Hovedfag, hvori De kan fordybe Dem af /sic/ af Hjertens Lyst, og tage andre Sprog med blot saavidt De føle Lyst dertil. Jeg har desuden alle de romanske Sprog at varetage, og det er for meget, skjønt Lysten ikke mangler. ...« (30/5 1893. KB, NKS 3975-4*).
 77. MacMahon 1991:15.
 78. Jahr 1999:6.
 79. Jacobsen 1990:24.
 80. Storm 1871:123.
 81. Sandved 1998:101ff.
 82. Jespersen 1938:220.
 83. Jf. herom Jespersen 1938:225ff.
 84. Jf. herom Jespersen 1938:126ff. og 190ff. – Se i øvrigt Larsen 1989.
 85. Sandved 1998:69f.
 86. Hambro 1937:75.
 87. Atherton 1998:40-43.
 88. Jespersen 1938:205f. – Jf. Ichikawa 1937:258-261.

Arne Juul (f. 1935); lærer, cand. phil., dr. phil. (engelsk sprog, Kbh. Univ. 1974). Ansættelser ved folkeskole, højskole, folkeuniversitet, seminarium, universitet, lærerhøjskole og Udenrigsministeriet. Bøger, artikler m.v. om bl. a. engelsk sprog og kultur, sprogundervisning og videnskabshistorie.